

Finansdepartementet

Statskontoret

Uppdrag till Statskontoret att analysera självkostnadsprincipens tillämpning i plan- och byggprocessen

Regeringens beslut

Regeringen ger Statskontoret i uppdrag att analysera hur kommuner tillämpar självkostnadsprincipen inom den kommunala plan- och byggprocessen.

I uppdraget ingår att

- beskriva nivån på avgifter som tas ut i den kommunala plan- och byggprocessen, hur de har utvecklats över tid och hur de skiljer sig mellan kommuner,
- undersöka om kommuner gör likartade bedömningar av vilka typer av kostnader som enligt självkostnadsprincipen får utgöra underlag för kommunala avgifter,
- beskriva hur processerna och metoderna för att fastställa avgifter enligt självkostnadsprincipen ser ut i olika kommuner,
- analysera vad eventuella skillnader i avgiftsnivån beror på, och
- föreslå åtgärder för att främja kostnadskontroll, produktivitet samt ett ändamålsenligt och transparant avgiftsuttag i plan- och byggprocessen.

Statskontoret ska senast den 2 april 2027 redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Finansdepartementet).

Bakgrund

De kommunala byggnadsnämnderna får enligt 12 kap. 8 och 9 §§ plan- och bygglagen (2010:900), i det följande förkortad PBL, ta ut avgifter för en rad åtgärder och beslut inom ramen för plan- och byggprocessen. Enligt 12 kap.

10 § PBL får inte sådana avgifter överstiga kommunens genomsnittliga kostnad för den typ av besked, beslut eller handläggning som avgiften avser. Grunderna för hur avgifterna ska beräknas ska anges i en taxa som beslutas av kommunfullmäktige. Bestämmelsen ger uttryck för en självkostnadsprincip som i stort motsvarar den i 2 kap. 6 § kommunallagen (2017:725), KL. Även andra kommunalrättsliga principer såsom likställighetsprincipen i 2 kap. 3 § KL och retroaktivitetsförbudet i 2 kap. 4 § KL är av betydelse vid avgiftsuttaget. Enligt 9 kap. 107 § PBL ska byggnadsnämnden, om den tar ut en avgift för handläggning av ett ärende om lov eller förhandsbesked, i sitt beslut om avgift redovisa hur avgiften har bestämts.

Kommunerna är fria att bestämma om avgift ska tas ut och hur stor den ska vara för att täcka kommunens kostnader (prop. 2017/18:210 s. 21). Fullmäktiges beslut om taxa i ärenden hos byggnadsnämnden får enligt 13 kap. 1 § punkten 7 PBL överklagas i den ordning som gäller för laglighetsprövning enligt 13 kap. KL.

Kostnaderna för bygglov kan, i synnerhet för privatpersoner, vara en faktor som påverkar benägenheten att påbörja ett byggprojekt. I maj 2024 tillsattes en bokstavsutredare, en egnahemskommissionär, som ska verka för att öka småhusbyggandet (LI2024/01020). Egnahemskommissionären har i en delredovisning av uppdraget observerat att det finns relativt stora skillnader i avgiftsnivån mellan olika kommuner. Vidare anför kommissionären att det saknas en tydlig definition av vilka kostnader som får ingå i beräkningen som ligger till grund för fastställandet av avgifterna, vilket kan leda till bristande incitament till effektivisering och kostnadskontroll (Egnahemskommissionären, delredovisning 3, 2025).

Villaägarnas Riksförbund har i rapporten Bygglövs-kostnader – Avgiften för en planerig villa i Sveriges kommuner (2025) framhållit att sättet som kommunerna presenterar sina taxor varierar och att det i vissa fall kan upplevas som svårtillgängligt, vilket kan försvåra jämförelser och göra det svårt att på förhand få en tydlig bild av kostnaderna.

Närmare om uppdraget

Statskontoret ska vid sin analys beakta att skillnader i avgiftsnivåer till viss del är en naturlig följd av den kommunala självstyrelsen som ger kommuner stor frihet att besluta om hur verksamheter ska organiseras, om

ambitionsnivå och graden av subvention med skattemedel. Även kommunernas skilda strukturella förutsättningar är av betydelse. Nivån på avgiftsnivåerna kan samtidigt få konsekvenser för bostadsbyggandet i kommunerna. Det är också av vikt för samhällsekonomin och produktiviteten att medborgare och företag inte behöver betala högre avgifter än nödvändigt. Det är även viktigt att avgifter beslutas på ett transparent sätt, och att avgiftsnivåerna inte skiljer sig åt allt för mycket inom landet.

Statskontoret ska vid genomförandet av uppdraget inhämta synpunkter och erfarenheter från Boverket, Egnahemskommissionären, ett urval av kommunerna, Sveriges Kommuner och Regioner, SmåKom, Rådet för kommunal redovisning samt berörda intresse- och branschföreningar.

På regeringens vägnar

Erik Slottnér

Lars Karlander

Kopia till

Boverket
Egnahemskommissionären
Rådet för kommunal redovisning
Sveriges Kommuner och Regioner
SmåKom